

**Prof. dr Nedžad Bašić, redovni profesor Univerziteta, naučni savjetnik
Evropskog defendologija centra Banja Luka**

AUTORITARIZAM NA RUBU GLOBALNOG SLOMA

Govori američkog predsjednika Donalda Trumpa i španjolskog premijera Pedra Sáncheza, na 81. zasjedanju Generalne skupštine UN-a (Septembar 2026.) simbolizirali su konflikt između ideologija odlazećih/starih i dolazećih/mladih generacija na globalnoj političkoj pozornici svijeta...

Na 81. zasjedanju Generalne skupštine UN-a (Septembar 2026.) svijet je bio svjedokom neposrednog sučeljavanja između dvije ideologije svjetske politike koje danas rekonfiguriraju globalnu zajednicu. Bio je to susret politike koju predstavlja prilično neinventivna i ostarjela autoritarna trojka: Vladimir Putin (75) /Donald Trump (80) /Benjamin Netenyahu (77)/, s jedne strane, i mlađe, obrazovanije i inspirativnije trojka: Mark Carney (61) /Pedro Sánchez (54) /Péter Magyar (45)/. Bilo je to otvoreno susretanje između ideologija rata i mira, između vizije suvereniteta zatvorene države opsjednute ratom, strahom i dominacijom i vizije radikalne reforme svijeta, multilateralizma i međunarodnog prava.

Sudar dva svijeta

Jedni bi svijet bez kontrole umjetne inteligencije sa neograničenom moći tehnoloških mogula, puni samohvale i prezira prema drugima, dok bi drugi radije da vide ograničenu moć tehnološke oligarhije, društvenih mreža i umjetne inteligencije, s političkom i rodnom ravnopravnošću. I dok jedni traže neograničeni rast vojne moći promovirajući genocid kao najprofitabilniji biznis, drugi žele vidjeti budućnost čovječanstva s ograničenom vojnom moći bez ratnog biznisa, bez razaranja nebranjenih gradova i ciljanog ubijanja djece. To izravno sučeljavanje “sebične i okrutne” ideologija krajnje autoritarne desnice koja se još pajaša sa avetima prošlosti, i ideologije novog demokratskog svijeta koji se nazire na novim, još uvijek nedovoljno vidljivim horizontima čovječanstva, čini prvi korak kao globalnoj pobuni Homo sapiensa u 21 stoljeću.

Nova struktura rizika

Demokracija i politička kohezija čovječanstva ugrožene su u mjeri kakva nije viđena od sredine devetnaestog stoljeća. Sjedinjene Države koje su podupirale

globalni demokratski poredak koji je postojao u svijetu posljednjih 75 godina danas su vidno oslabljene i iznutra podijeljene i više nisu voljne niti sposobne da predvode demokraciju i da stvaraju političku koheziju na međunarodnoj sceni. Neuspjeh u agresiji na Iran definitivno je slomio percepciju njihove globalne vojne i političke moći što vodi u dalju unutarnju ideološku i političku distorziju ove nekad demokratski moćne zemlje.

Neuspjeh Rusije i Kine da zajedničkim imperijalnim naporima slome otpor višestruko manjeg i slabijeg ukrajinskog naroda otvorit će novu pukotinu na globalnom autoritarnom populističkom zidu koji će se sve više urušavati pod teretom moralno nepodnošljivog pokolja djece u Gazi i Ukrajini. Pod teretom tih zločina krajnji desničarski autoritarni blok postat će mjerilo opće univerzalne autoritarne perversne žudnje i strasti za ljudskom patnjom.

Agresija Rusije na Ukrajinu i Sjedinjenih Država i Izraela na Iran i Libanon nije donijelo ništa što bi nalikovalo gotovo univerzalnom prihvatanju ciljeva i institucija poretka predvođenog UN na početku ovog stoljeća. Umjesto toga, Peking se povezao s Moskvom, a veći dio svijeta odbio je potpisati sankcije koje su Rusiji nametnuli Zapad i njegovi partneri. Kako jedna od stalnih članica Vijeća sigurnosti UN-a očito krši međunarodno pravo i princip da se granice ne mogu mijenjati silom, UN ostaju uglavnom marginalizirane. Ponovnim ulaskom u Bijalu kuću Trampova administracija definitivno je odustala kako od uspostavljanja reda i demokracije u međunarodnoj zajednici tako i od jačanja demokracije kod kuće, što ju je vodilo u otvoreni savez sa Rusijom i Izraelom a posredno i sa Kinom, što će svijet učiniti definitivno drugačijim i nesigurnijim.

S druge strane ove velike pukotine na zidu autoritarnog populizma na vidiku je gradnja novog saveza između autoritarnih režima i tehnokratskih mogula, što će voditi u strmoglavo unutarnje rušenje autoritarnog koncepta svijeta. Globalne prijetnje koje dolaze od klimatskih promjena, pandemija i širenja nuklearnog oružja, potisnute su na marginu interesa velikih autoritarnih sila i njihovih saveznika. Imperijalne ambicije vladara, borba za resurse i porodični biznis autoritarnih vođa i tehnokratskih mogula, dobijaju na prioritetu što stvara nove geopolitičke rizike sa složenim novim izazovima.

Zastrašujući jaz između globalnih izazova i svjetskih odgovora, povećani izgledi za ratove velikih razmjera u Evropi i Indo-Pacifiku, rastući potencijal brojnih država da izazovu nestabilnost širih razmjera, spojili su se i stvorili najopasniji trenutak od Drugog svjetskog rata, što predstavlja i krajnji domet globalnih saveza autoritarnih režima.

Novi svijet na vidiku

Svijet koji dolazi iza riječi Mark Carney-a, Pedro Sánchez-a i Pétera Magyar-a svijet je zajedničkih vrijednosti čovječanstva. Globalna zajednica „zajedničkih vrijednosti“ (EU, Vel. Britanija, Kanada, Australija, Novi Zeland) čini otvorenu zajednicu koja nudi visoke demokratske standarde tehnološke, ekonomske i socijalne sigurnosti, s visokim stupnjem sposobnosti da atraktira i druge demokratske zemlje da joj se pridruže. To je svijet koji nudi novu globalnu „network zajednicu“ komplementarnosti između poslovnog razvojno-tehnološkog koncepta i sigurnosno-političkih i ideoloških struktura. Stvaranje komplementarnosti između globalne razvojno-tehnološke paradigme i globalne sigurnosno-političke strukture uvodi čovjeka u taj „novi svijet“ u kojem se stvaraju nove intuicije i generišu nove strategije kreativnog prestrojavanja odnosa između države, društva i čovjeka. „Network model“ ove nove globalne zajednice na vidiku, kao „novi sigurnosni, investicijski i razvojni projekt“, ekskluzivno nudi unutarnju reformu kapitalizma i novi koncept javne politike i sigurnosti, kako bi se uspostavio model „progresivnog i odgovornog kapitalizma“ kao koncept kompatibilnosti interesa države, društva (čovjeka) i tržišta kroz „stvaranje zajedničkih vrijednosti“ i zajedničkog sigurnosnog sistema.

Na rubu globalne pobuna

Svijet danas svjedoči oživljavanju nekih od najgorih aspekata tradicionalne geopolitike u kojima se sudaraju unutarnji i vanjski rizici sa novim izazovima na koje ne može odgovoriti autoritarni populizam, što dalje pogoršava međunarodno okruženje i dodatno podstiče geopolitičke tenzije što definitivno izaziva pobunu Homo sapiensa.

Politika povlačenja novih granica na fiktivnim istorijskim pravima i izmišljenim egzistencionalnim prijetnjama, stvaranja novih autoritarnih saveza i neizbježnosti novih sukoba, po prvi put se u 21 stoljeću otvoreno i javno suočila sa oštrom i prkosnom politikom novih generacija, čija se lojalnost više očigledno ne može pridobiti kupovinom, prijetnjama i strahom. Pozivom Evropske Unije Vel. Britaniji, Kanadi, Australiji, Novom Zelandu i Japanu, da se pridruže „Novom slobodnom svijetu“, poslata je poruka čovječanstvu da se budućnost definitivno ne može zaustaviti ratovima, masovnim ubijanjima, carininama ni bodljikavom žicom, da čovjek više ne želi društvo koje se plaši svojih susjeda, već društvo

koje obrazuje svoju djecu da vode taj Novi svijet. Poslata je poruka da stabilnost ne dolazi iz straha od moći, nego iz pravednosti i solidarnosti, da snaga modernog svijeta nije u tome koliko smo čvrsto zatvorili svoja vrata, već u tome s koliko hrabrosti i otvorenosti možemo govoriti i graditi slobodno društvo.

Pobuna protiv osobne moći vladara, sile, straha i mitova, na kojoj se gradi arhitektura tvrdoglavo zaglavljenog autoritarnog svijeta u prošlost, otvara novu viziju globalne kohezije otvorenog društva koja nudi upravljanje mogućnostima a ne prijetnjama i strahom, što otvara nove nade čovječanstvu.